

JOUSTOT JA TEHOAKKUUS IHMISYHDEN UHKANAV

Richard Sennett: *Työn uusi järjestys. Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta.*
Osuuskunta Vastapaino, Tampere 2002. 256 s.
Alkuteos: *The Corrosion of Character.*
Käännös David Kivinen ja Eine Kivinen.

War Against Parents (Sylvia Hewlett ja Cornell West 1998). Suomesta tulee mieleen Juha Siltalan kirjoitukset ja keskustelu työssä jaksamisesta sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta. Voidaan kysyä, onko työsuhteiden epävarmuus todella lisääntynyt niin ilmiselvästi ja ovatko sen seuraukset niin dramaatisia

kuin Sennett asian esittää (vrt. Blyton & Bacon: *Job insecurity: A review of measurement, consequences and implications.* Human Relations, vol. 54 (2001): 9) Etenkin anglosaksisessa maailmassa yksi keskeinen tutkimusaihe on 1990-luvulla ollut yritysten ja julkisen sektorin uudelleenjärjestelyt, epätyypillisten työsuhteiden lisääntyminen ja työsuhteiden epävarmuus ja niiden vaikutus yritysten suorituskykyyn ja niiden henkilöstöön. Tutkijat ovat kiistelleet mm. siitä, kuinka paljon työsuhteiden epävarmuus on todella lisääntynyt. Tutkimustulosten perusteella näyttää siltä, että ainakaan anglosaksisessa maailmassa epävarmuus ei ole lisääntynyt yleensä mitenkään rajusti, vaikkakin joillakin sektoreilla ja ammattiryhmissä se on voimistunut selvästi. Ei ole myöskään näyttöä siitä, että palkansaajien sitoutuminen ja orientoituminen työhönsä ylipäänsä olisi uuden kapitalismin oloissa olennaisesti muuttunut. Sennettin ja monien muiden tutkijoiden näkemykset sitoutumisen puutteesta vaikuttavat vähintäänkin ennenaikaisilta. Samantapaisia tutkimustuloksia on saatu myös Suomessa, jossa työn koettu epävarmuus on selvästi lisääntynyt 1990-luvulla tilastokeskuksen työolotutkimusten mukaan.

Toisaalta on muistettava, ettei

Sennettin paljon keskustelua herättänyt ja monia palkintoja saanut teos uuden kapitalismin vaikutuksista yksilöiden identiteettiin ja elämänhallintaan perustuu vuonna 1996 Cambridgen yliopistossa pidettyihin luentoihin. Uudelle kapitalismille on Sennettin mukaan luonteenomaista yritysrakenteiden ja toimintojen jatkuva uudeleinenjärjestely (ulkoistamiset, yritysverkostojen rakentelu, henkilöstösopistukset, liiketoimintojen siirto toimipaikasta toiseen ym.), johon yrityksiä kannustavat pikaisten liikevoittojen tavoittelu, kärsimättömät osakemarkkinat (rahoittajat), kiristynyt kilpailu ja uusi teknologia. Tällainen joustava kapitalismi merkitsee ajan pirstoutumista, yleisen jatkuvuuden ja pitkäjänteisyyden katoamista. Julkinen sektorikaan ei ollut välttynyt näiltä muutoksilta, sillä markkina-ajattelu, joustavuuden tavoittelu ja säästöpaineeet ovat levinneet myös sinne. Elinikäinen työsuhte on kuollut ja kuopattu ja sen mukana myös työura sanan perinteisessä merkityksessä. On arvioitu, että tämän päivän Yhdysvalloissa vähintään 2 -vuotisen yliopistokoulutuksen saanut nuori palkansaaja vaihtaa työpaikkaa 40-vuotisen työelämänsä aikana vähintään yksitoista kertaa ja joutuu kouluttautumaan uudelleen ainakin kolme kertaa. Ura ei enää merkitse tavoitteellista etenemistä omalla alalla kohti paremmin palkattuja ja turvattuja asemia. Epävarmuus työsuhteen jatkuvuudesta ahdistaa työläisten lisäksi nykyään myös hyvin koulutettuja toimihenkilöitä.

Yritysten jatkuvasta uudelleenjärjestelystä aiheutuva lyhytjänteisyys, määräaikaiset työsuhteet, työ-

ja on se, minkä toisella puolella itää ja kasvaa tieteellistä tutkimusta, toisella puolella ei. Esimerkiksi ryhmätö (sensitivity training ym. versiot), josta aluksi innostuivat, osoittautui hedelmättömäksi maaperäksi. Tutkimus ei siinä itänyt, vaikka kuinka yritti heitellä siemeniä. Montakohan väitöskirjaa on tuot-

tanut NLP, johon joku hyväkin tutkija näyttää höynähtäneen?

Mäki-Kulmala kokeilee tulkinta-avaiminaan myös narsismin käsitettä ja psykoanalyysiä. Lähimmäs raastuvanoikeutta hän kulkeutuu vertailllessaan sarasvuolaisuutta ja fasistisia oppeja. Syytetoimilta hän toki välttyy todetessaan, että esiin tulleet seikat eivät oikeuta pitämään Sarasvuon näkemyksiä fasistisina. "Hän on vain halunnut innostaa ihmisiä, nostattaa henkeä".

Niinpä voidaan palata tieteellisiin rajanvetoihin, jolloin mieleen nousi kysymys: Kuinka sarasvuolainen hengennostatus poikkeaa esimerkiksi siitä "sosiokulttuurisesta innostamisesta", josta Leena Kurki on kirjoittanut selkeästi tieteelliseen pohdintaperinteeseen nojautuvan kiintoisan kirjan? (Sosiokulttuurinen innostaminen - muutoksen pedagogiikka, Tampere: Vastapaino 2000.) Kuka kertoo sen minulle?

Heikki Mäki-Kulmala on hyvä alustamaan 'markkinayhteiskunnan', kauppareilla herääviä tieteellisiä kysymyksiä vaikkapa työelämän tutkijoiden vastattavaksi.

Antti Eskola

HEFAISTOS JA SHEMEIKKA

Heikki Mäki-Kulmala: *Näin puhui Sarasvu.*
Osuuskunta Vastapaino, Tampere 2002. 141 s.

Mäki-Kulmalan pyrkimyksenä on sijoittaa sellaiset nykypäivän yritysten ja organisaatioiden maailmassa toimivat "valmentajat" kuin Jari Sarasvuolaajempiin yhteis-kunnallistekstuaalisiin yhteyksiin. Sanoisin, että Mäki-Kulmala yrittää siirtää valmentajien puheitten tulkintahegemonian tutkijoiden käsiin.

Ensimmäisen tulkintakehikon kirjoittaja rakentaa kreikkalaisen mytologian, kirjallisuuden ja Marxin Pääoman tarjoamista aineksista. Yhtäällä on tuottava työ, jota edustavat ahkera ja taitava seppä Hefaistos, Juhani Ahon Juha ja Marxin käsite käyttöarvo. Toisaalla on kulkijoiden, kauppiaiden ja varkaiden jumala Hermes, Juhalta vaimon lirkutteleva Shemeikka ja Marxin vaihtoarvo sekä siitä edelleen kehittyneet "mielikuvaa-vo". Helppo arvata, että sarasvuot kuuluvat jälkimmäiseen maailmaan.

Lisää Sarasvuon sukua löytyy, kun Mäki-Kulmala ottaa käsittelyyn valmentajamme Sisäinen sankari kirjassaan tarjoileman oppimismetodin, transformaatiolukemisen. Siinä tekstin annetaan virrata lukijaan ja vaikuttaa niin, että tämä voi "omaksua ja hyötyä yhdessä hetkessä kymmenien ajattelijoiden vuosien työstä". Mäki-Kulmala epäilee, voiko tällä menetelmällä omaksua yhdessä hetkessä mitään olennaista esimerkiksi Platonin, Leibnizin, Einsteinin ja Freudin työstä ja tässä on nyt vasta neljä ajattelijaa.

Hänen mielestään kysymys onkin jäljittelytaidosta, jolla kuuluisat huijarit, kuten Ruben Oskar Auervaraa kykenivät muuttamaan joksin toiseksi, ei vähiten huijattujen

naisten avustuksella, nämä kun itse täydensivät Auervaraan luoman hahmon sellaiseksi jota kaipaivat. Olisi kiinnostavaa tutkia, milaista hahmoa ja miksi ne organisaatiot kaipaavat, jotka ostavat Sarasvuon ja hänen kaltaistensa palveluksia. Miksi jäljitelmä tyydyttää kaipauksen paremmin kuin niiden esitys ja anti, jotka todella tukivat työelämää ja organisaatioita? Olemmeko me tutkijat niin helvettin huonoja esiintyjä?

Kirjansa laajimmassa luvussa Hypnoosia, henkiparannusta, scienologiaa Mäki-Kulmala pyrkii "valmennusoppien juurille" esittelemällä mielenkiintoisia tyyppejä, kuten spiritualisti Phineas Parkhurst Quinby, kielen todellisuutta hallitsevaa voimaa esiin tuonut kreivi Alfred Korzybski tai "dianetiikan" keksinyt ja sitä "skientologialla" jatkanut Ronald Hubbard.

Samassa luvussa ja yllämainittuihin henkilöihin liittyen Mäki-Kulmala mainitsee tutkijoita, joiden nimet voi löytää sosiaalipsykologian klassikkokirjoista: Gregory Bateson, Benjamin Lee Whorf, Eduard Sapir. Tärkeä ja kiintoisa kysymys on: missä kohden tässä maastossa kulkee tieteen ja ei-tieteen raja?

Sosiaalipsykologian professorina jouduin ongelmaa usein pohtimaan. Päädyin vastaukseen, että ra-